

HRONOLOGIJA VAŽNIJIH DOGAĐAJA IZ ŽIVOTA JEVREJSKE ZAJEDNICE U JUGOSLAVIJI (1944—1953)

Usled toga što još nisu potpuno sredeni svi izvori, naročito iz prvih godina posle Oslobođenja, ova hronologija nije mogla da obuhvati sve važnije događaje, a za neke nije mogao da se unese sasvim tačan datum.

Isto tako hronologija je obuhvatila i neke važnije događaje iz života pojedinih opština, koji po svom značaju prelaze lokalne okvire, kao i neke događaje koji su značajni za celu jevrejsku zajednicu Jugoslavije, iako nemaju neku neposrednu vezu sa samim radom i životom Saveza. Naravno, iz same hronologije, pa i kada bi bila mnogo potpunija, ne može se videti sav mnogostrani rad Saveza, koji se pretežno — kao i svake druge ustanove — ne sastoji samo iz važnih događaja, nego iz svakodnevnih i raznovrsnih, redovnih i vanrednih, delatnosti.

Ovo je prva hronologija ovakve vrste posle Oslobođenja koja će, nadamo se, korisno poslužiti čitaocu radi upoznavanja, a Savezu, opštinama i zainteresovanim pojedincima za dalju razradu i dopunu. Bićemo zahvalni svakome za primedbe i dalje podatke za dopunu ove hronologije u budućim našim izdanjima.

1944 godina

22 oktobar

Pretsednik Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, Dr. Fridrih Pops, postavlja tablu Saveza na zgradu Saveza u ulici Zinaj Jovinoj br. 34, te time počinje rad (dva dana posle oslobođenja Beograda).

1 novembar

Na konferenciji Jevreja koji su se zatekli u Beogradu, obe jevrejske opštine — sefardska i aškenaska — spojene su u jednu i izabran je prvi posleratni pretstedenik Opštine, Dr Zak Konfino.

novembar

Savez osniva jevrejsku menzu i ambulantu u zgradi Saveza radi prihvatanja povratnika iz zarobljeništvu, internacije i koncentracionih logora.

- novembar Jevrejska opština u Beogradu osniva prihvatilište za povratnike, koje se posle pretvara u Dom staraca u Beogradu.
- 4 decembar Ponovno osvećenje sinagoge u Beogradu u Kosmajskoj ulici br. 19, kome prisustvuju, pored članova Opštine, i Moša Pijade i drugi članovi AVNOJ-a, i mnogi oficiri Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije i pretstavnici mnogih udruženja i ustanova.
- 1945 godina**
- januar Sekretar Jevrejske opštine u Beogradu, Moric Abinun, putuje u Sofiju i uspostavlja kontakt sa Savezom jevrejskih opština Bugarske radi pružanja pomoći Jevrejima Jugoslavije.
- februar Pretstavnik Jevrejske opštine u Beogradu posećuje Sofiju i prima izvesnu materijalnu pomoć za postradale Jevreje Beograda.
- maj Početak rada Jevrejskog dečjeg doma u Beogradu.
- maj Ponovno osvećenje sinagoge u Novom Sadu uz učešće pretstavnika Saveza i većeg broja Jevreja iz Vojvodine, Beograda, kao i pretstavnika narodnih vlasti, armije i mnogih udruženja i ustanova.
- 24 juli Prva formalna sednica Autonomnog odbora za pomoć na kojoj je izabran njegov prvi predsednik David Alkalaj i dat zvanični naziv Autonomnom odboru.
- 11 avgust Prva formalna sednica Izvršnog odbora Saveza na kojoj je za pretsednika Saveza potvrđen Dr Fridrih Pops, a za rukovodećeg potpretsednika izabran Dr Albert Vajs.
- avgust Prvi posleratni kontakti delegacije Saveza sa Svet-skim jevrejskim kongresom u Parizu povodom prve Evropske konferencije Svetskog jevrejskog kongresa.
- 30 septembar Savez poziva sve Jevrejske opštine u zemlji da prikupe podatke o učešću Jevreja u Narodno-oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije, naročito u Narodno-oslobodilačkoj vojsci i u partizanskim odredima Jugoslavije.
- novembar Proglas Saveza Jevrejima Jugoslavije da uzmu aktivno učešće u predizbornoj kampanji i na izborima 11 novembra za Ustavotvornu skupštinu i glasaju za kandidate Narodnog fronta.
- novembar Prva posleratna konferencija jevrejskih opština Jugoslavije održana u Beogradu.
- 28 novembar Protestna rezolucija Saveza Svetskom jevrejskom kongresu u Londonu kojom se Savez priključuje i solidariše sa protestnom rezolucijom Svetskog jevrejskog kongresa vladi Velike Britanije povodom izjave Bevina u vezi sa događajima u Palestini.

- 1946 godina**
- 8 juni U Ženevi je umro Dr. Drago Rosenberg bivši potpredsjednik Jevrejske opštine u Zagrebu i član Glavnog odbora Saveza.
- 13 avgust Protestna rezolucija Saveza povodom hapšenja članova egzekutivne Jevrejske agencije u Palestini.
- oktobar Dolazak u Jugoslaviju delegata JOINT-a, g. Fredrika C. White-a.
- 9 novembar Na sednici Autonomnog odbora izabrani su članovi proširenog Autonomnog odbora za pomoć iz jevrejskih opština u Zagrebu, Novom Sadu, Subotici, Sarajevu i Skoplju.
- 1947 godina**
- 12 januar Odluka Saveza o stvaranju centralne istoriske arhive pri Savezu.
- 25 i 26 mart Konferencija u Beogradu pet preživelih rabina u Jugoslaviji.
- 29 i 30 mart Druga posleratna konferencija jevrejskih opština Jugoslavije, održana u Beogradu.
- 1 april Otvaranje Jevrejskog dečjeg zabavišta u Zagrebu. Svetskog jevrejskog kongresa, u Pragu.
- 23—29 april Učešće delegacije Saveza na Evropskoj konferenciji
- 29 april Preseljenje štićenika Švarcovog Doma staraca iz
- 9 maj Smrt Freda Bindera, člana Izvršnog odbora Saveza. Brezovice u Zagreb, Mlinarska cesta 25.
- maj Početak rada jevrejskih omdarališta i oporavišta koje je organizovao Savez (Lovran, Crikvenica, Pazarić).
- septembar Prijem Moše Šareta (Šertoka) pretstavnika Jevrejske agencije i docnijeg ministra inostranih poslova Izraela u Savezu jevrejskih opština prilikom posete Jugoslaviji.
- 23 novembar Učešće delegacije Saveza prilikom osvećenja spomenika palim Jevrejima borcima i žrtvama fašizma, u Somboru.
- 1948 godina**
- 1 februar Osnivanje Pravnog oteka Saveza u Zagrebu.
- 1 mart Početak prikupljanja muzejsko-istoriskog materijala od strane Pravnog oteka u Zagrebu.
- 19 april Učešće delegacije Saveza na velikim svečanostima u Varšavi povodom osvećenja spomenika palim borcima Varšavskog geta.
- 27—29 april Boravak u Beogradu g. Isterman-a, direktora Svetskog jevrejskog kongresa u Londonu, njegov prijem kod Ministra inostranih poslova, Stanoja Simića i svečana sednica Izvršnog odbora tim povodom.
- 14 maj Proglašenje države Izrael.

- 26 maj Svečana akademija u Beogradu povodom stvaranja države Izrael. Pozdravni telegrami Saveza upućeni tim povodom Udruženju jugoslovenskih Jevreja (Hitahdut Olej Jugoslavija) u Izraelu.
- 28 maj Smrt Dr. Fridriha Popsa, dugogodišnjeg predsednika Saveza jevrejskih opština Jugoslavije.
- 24—27 juni Učešće delegacije Saveza na Drugom plenarnom zasjedanju Svetskog jevrejskog kongresa, u Montreux-u.
- 28 juni Umro u Zenevi Dr. Aleksandar Liht, dugogodišnji predsednik Saveza cionista Jugoslavije i istaknuti jevrejski javni radnik.
- 4 juli Sastanak pretstavnika velikih jevrejskih opština, u Beogradu, po pitanju iseljenja u državu Izrael i pokretanje akcije za prikupljanje materijalne pomoći za državu Izrael.
- 5 septembar Učešće delegacije Saveza u Subotici povodom osvećenja spomenika Jevrejima borcima i žrtvama fašizma.
- 29 oktobar Na mesto pok. Dr. Fridriha Popsa, jednoglasno je izabran za predsednika Saveza Dr. Albert Vajs, dotadašnji rukovodeći potpredsednik.
- 31 oktobar Treća posleratna konferencija Jevrejskih opština Jugoslavije, u Beogradu.
- 11 novembar Konferencija JOINT-a u Parizu sa pretstavicima jevrejskih zajednica iz evropskih zemalja, na kojoj učestvuju i delegati Saveza.
- decembar Prvo grupno iseljenje iz Jugoslavije u državu Izrael kojim se iselilo 4.056 lica.
- 1949 godina**
- april Odluka Saveza da se svake godine, na dan godišnjice ustanka u Varšavskom getu, u celoj našoj zajednici održavaju komemoracije za sve pale jevrejske borce i žrtve fašizma u periodu od 1933 do 1945 godine.
- maj Četvrta posleratna Konferencija jevrejskih opština Jugoslavije, u Beogradu.
- juni Dolazak u Jugoslaviju prvog poslanika države Izrael u FNRJ, Dr. Moše Išaja.
- juni i juli Drugo grupno iseljenje iz Jugoslavije u državu Izrael, kojim se iselilo 2.531 lice.
- 28 juli Sastanak u Beogradu pretstavnika velikih opština po pitanju dalje izgradnje organizacione strukture Saveza.
- 16 novembar Završena akcija za prikupljanje materijalne pomoći Izraelu; rezultat Din. 4, 318.528.—.
- decembar Proširenje jevrejskog Doma staraca u Zagrebu i useljavanje u drugu zgradu, u Palmotičevoj ulici br. 16 (dok zgrada u Mlinarskoj cesti br. 25 ostaje i dalje odeljenje Doma).

- 31 decembar   Prestanak opšteg programa pomoći JOINT-a za jevrejsku zajednicu u Jugoslaviji.
- 1950 godina
- 4 januar   Čestitka Saveza Moši Pijade, potpretsedniku Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ povodom njegovog šezdesetog rođendana.
- februar   Prijem pretstavnika JOINT-a za Jugoslaviju, g. Frederica C. White-a i Dr. Alberta Vajsa, pretsednika Saveza, kod Pretsednika vlade Jugoslavije, Maršala Josipa Broza Tita i pretsednika Prezidijuma Narodne skupštine Dr. Ivana Rjibara; odlikovanje Frederika C. White-a ordenom Jugoslovenske zastave; oproštajna sednica Izvršnog odbora u čast odlaska Fredericka C. White-a.
- 12 mart   Treće grupno iseljenje iz Jugoslavije u Izrael kojim se iselilo 409 lica. S ovom grupom iselio se i David A. Alkalaj, pretsednik Autonomnog odbora za pomoć, pretsednik Jevrejske opštine u Beogradu i član Izvršnog odbora Saveza od 1945 g. do svog iseljenja, koji je pred odlazak izabran za doživotnog počasnog pretsednika Jevrejske opštine u Beogradu.
- 16 mart   Proglas Saveza Jevrejima Jugoslavije povodom izbora za Narodnu skupštinu Jugoslavije i poziv da glasaju za kandidate Narodnog fronta.
- mart   Prenos 22 leša jevrejskih omladinaca streljanih od okupatora u Boru i sahrana u Subotici.
- mart   Za pretsednika Autonomnog odbora za pomoć, na mesto Davida A. Alkalaja, i za potpretsednika Izvršnog odbora Saveza izabran je Dr. Lavoslav Kadelburg.
- 23 april   Peta posleratna konferencija jevrejskih opština Jugoslavije, u Beogradu.
- 29 april   Otkrivanje spomen-ploče palim drugovima u Narodno-oslobodilačkoj borbi na Vojno-medicinskoj akademiji u Beogradu. Na spomen-ploči nalaze se imena i 40 Jevreja — lekara, farmaceuta i studenata medicine.
- maj   Otvaranje jevrejskog dečjeg zabavišta u Zagrebu.
- juni   Izlazak prvog broja „Biltena“ Saveza jevrejskih opština Jugoslavije.
- septembar   Izdanje Jevrejskog kalendara za 5711 godinu.
- septembar   Poseta delegacije Opšte radničke organizacije Izraela — Histadrut, Savezu sindikata Jugoslavije. Prijem u Savezu u njenu čast.
- 21 oktobar   Regionalna konferencija jevrejskih opština sa teritorije Bačke.
- 22 oktobar   Učešće delegacije Saveza na svečanoj proslavi 175 godišnjice postojanja Jevrejske opštine u Subotici.

- novembar—
decembar Učešće delegacije Saveza na konferenciji Jevrejske agencije u Parizu za pitanje kulture i vaspitanja Jevreja u Dijaspori; pregovori sa JOINT-om radi pomoći za Dom staraca u Zagrebu i poseta Svetskom jevrejskom kongresu u Londonu.
- 22 decembar Smrt Dr. Jakova Čelebonovića, bivšeg predsednika Jevrejske opštine u Beogradu i jevrejskog javnog radnika.
- 1951 godina**
- 4 januar Prvi kontakti Saveza sa novoosnovanim Društvom prijatelja Jugoslavija—Izrael u Tel Avivu.
- 30 januar Odluka Saveza da se osnuje muzejsko-istoriski otek u Zagrebu kao posebni otek.
- januar Poslanstvo Izraela u Beogradu uselilo se u zgradu Saveza, u Zmaj Jovinoj ulici br. 34.
- 25 februar Regionalna konferencija jevrejskih opština sa područja Narodne republike Hrvatske u Zagrebu.
- 11 mart Otkrivanje spomen-ploče na zgradi Jevrejske opštine u Skoplju za pale jevrejske borce i žrtve iz Makedonije.
- 12 mart Regionalna konferencija Jevrejskih opština sa područja Makedonije, u Skoplju.
- april—maj Boravak u Jugoslaviji Dr. Joela Rosenbergera, predsednika Hitahdut Olej Jugoslavija (Udruženja jugoslovenskih Jevreja) u Izraelu.
- maj Učešće delegacije Saveza na proslavi tridesetogodišnjice nezavisnosti države Izrael; zajednička konferencija u Jerusalimu sa predstavnicima Hitahdut Olej Jugoslavija i Udruženja jugoslovenskih Jevreja u SAD; poseta delegacije Saveza svim naseljima jugoslovenskih Jevreja u Izraelu.
- 31 maj Četvrto grupno iseljenje iz Jugoslavije u Izrael, kojim se iselilo 658 lica, među kojima je i Bata Gedalja dugogodišnji sekretar Saveza.
- 26 juli Dolazak u Jugoslaviju drugog Poslanika Izraela u FNRJ, Dr. Ezre Jorana.
- 14 avgust Učešće pretstavnika Saveza kao počasnih gostiju na XXIII Kongresu Svetske cionističke organizacije u Jerusalimu.
- septembar Savez izdaje Jevrejski kalendar za 5712 godinu.
- 1952 godina**
- mart Otvaranje jevrejskog Dečjeg zabavišta u Beogradu.
- 30 mart Konferencija u Beogradu specijalnog Zemaljskog odbora Saveza za podizanje spomenika palim Jevrejima borcima i žrtvama fašizma u Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Novom Sadu, i Đakovu.
- 29 april Poseta delegacije Saveza Izraelu i učešće na proslavi četvorogodišnjice nezavisnosti države Izrael.

- 29 juni do 2 jula Učešće delegacije Saveza na Evropskoj konferenciji Svetskog jevrejskog kongresa u Londonu.
- 10—14 avgust Učešće pet Jevreja-lekara iz Jugoslavije na drugom Svetskom kongresu jevrejskih lekara u Jerusalimu.
- avgust Učešće jevrejskog mešovitog hora iz Jugoslavije na Svetskom festivalu jevrejskih horova i nekoliko njegovih koncerata u Izraelu.
- avgust—septembar Boravak u Jugoslaviji delegacije Hitahdut Olej Jugoslavija iz Izraela.
- 23 avgusta do 12 septembra Osvećenje spomenika palim jevrejskim borcima i žrtvama fašizma u Zagrebu, Đakovu, Novom Sadu, Beogradu i Sarajevu uz široko učešće pretstavnika narodnih vlasti, jugoslovenske Narodne armije i jugoslovenske javnosti kao i jevrejskih delegacija iz nekoliko zemalja. (Zajedno sa ovim, dosada je jevrejska zajednica u Jugoslaviji — od Oslobođenja do danas — podigla 19 spomenika, i to u: Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Skoplju, Subotici, Novom Sadu, Somboru, Zemunu Đakovu, Senti, Zrenjaninu, Bačkoj Topoli, Čakovcu, Kanjiži — Martonošu, Jabuci kod Pančeva, Adi, Molu, Bačkom Petrovom Selu i Kikindi).
- 6 septembar Otvaranje u Beogradu centralnog jevrejskog muzeja Saveza i „Istoriske izložbe o prošlosti Jevreja u Jugoslaviji od najstarijih vremena do danas“.
- 7 i 8 septembar Šesta posleratna Konferencija jevrejskih opština Jugoslavije, u Beogradu, na kojoj kao gosti prisustvuju i jevrejske delegacije iz inostranstva. Formiranje i izbor novog Glavnog i Nadzornog odbora Saveza.
- septembar Savez izdaje Jevrejski kalendar za 5713 godinu.
- septembar Savez izdaje knjigu „Zločini fašističkih okupatora i njihovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji“.
- 4 oktobar Umro u Sarajevu inž. Oskar Grof, bivši član Glavnog odbora Saveza i istaknuti jevrejski javni radnik.
- 22 oktobar Peto grupno iseljenje iz Jugoslavije u Izrael, kojim se iselilo 84 lica.
- 9 novembar Savez izjavljuje saučešće Poslanstvu države Izrael u Beogradu povodom smrti prof. Hajima Vajcmanaa, prvog Pretsednika države Izrael.
- 19 decembar Umro u Osijeku Dr. Lazar Margulies bivši pretседnik Jevrejske opštine u Osijeku i član Glavnog odbora Saveza.
- 1953 godina**
- 16 februar Na svečanoj sednici Odbora za podizanje spomenika na uspomenu šest miliona poginulih evropskih Jevreja u Njujorku pročitana je poslanica Maršala Ju-

- goslavije Josipa Broza Tita kojom poklanja jugoslovenski granit za ovaj spomenik, koji će se izraditi prema nacrtima Ivana Meštrovića.
- 27 februar Veliki protestni miting u Beogradu koji je organizovao Socijalistički Savez radnog naroda povodom antisemitskih pojava u sovjetskom bloku.
- 11 mart Učešće delegacije Saveza na velikim komemorativnim svečanostima u Skoplju povodom desetogodišnjice odvođenja u smrt 7.200 Jevreja Makedonije od strane fašističkih okupatora.
- 11 april Savez izjavljuje saučešće povodom smrti velikog jugoslovenskog rukovodioca i revolucionara, Borisa Kidriča.
- 31 april
april Prestanak rada Pravnog oteka Saveza u Zagrebu. Učešće delegata Saveza na proslavi petogodišnjice nezavisnosti države Izrael i na svečanosti sađenja prvih stabala u jugoslovenskom delu „Š u m e m u č e n i k a“ u Izraelu. Poseban gaj u toj šumi za Jevreje koji su poginuli kao borci u Narodno-oslobodilačkoj borbi jugoslovenskih naroda zasadio je Dr. Dušan Bratić, Poslanik Jugoslavije u Izraelu.
- april Gradski narodni odbor u Sarajevu podigao je spomenik slikaru Danielu Ozmu, koji je 1942 g. ubijen u Jasenovcu.
- 12 maj Narodna skupština Jugoslavije donosi novi Zakon o pravnom položaju verskih zajednica u Jugoslaviji.
- 17 maj Učešće delegacije Saveza na osvećenju kamena temeljca za spomenik Nepoznatom jevrejskom mučeniku u Parizu.
- 30 i 31 maj Prva sednica novog Glavnog odbora Saveza, u Beogradu.
- juni—juli Poseta Jugoslaviji Dr. Pavla Neubergera počasnog pretsednika Udruženja jugoslovenskih Jevreja u SAD.
- juli Najvišim ratnim odlikovanjem, ordenom Narodnog heroja, odlikovani su poginuli borci-Jevreji, Robert Domanji, Ilija Engel-Andić, Drago Stajnberger-Adolf, Leo Bruk i inž. Isidor Baruh (još ranije su odlikovani ordenom Narodnog heroja poginuli borci Pavle Pap, Pavle Štajner-Goranin, Mordo Nahmijas i Estreja Ovadija. S njima zajedno dosada ima devet poginulih Jevreja — Narodnih heroja.)
- 4—11 avgust Učešće delegacije Saveza na Trećem plenarnom zasjedanju Svetskog jevrejskog kongresa u Ženevi. Izbor Dr. Alberta Vajsa, pretsednika Saveza, u proširenu Egzekutivu Svetskog jevrejskog kongresa.
- avgust Savez izdaje Jevrejski kalendar za 5714 godinu.

- avgust   Pretsednik republike i Maršal Jugoslavije, Josip Broz Tito, prima se za jednog od visokih pokrovitelja Svetskog odbora za podizanje spomenika Nepoznatom jevrejskom mučeniku u Parizu i daruje za taj spomenik jugoslovenski granit.
- 13 septembar   Učešće delegacije Saveza i nekoliko jevrejskih opština prilikom osvećenja groblja i spomenika žrtvama italijanskog fašizma na Rabu.
- septembar   Prestanak rada Muzejsko-istorijskog oteka u Zagrebu i preseljenje istoga u sastav Muzejsko-istorijskog odeljenja Saveza u Beogradu.
- oktobar   Odluka Saveza o stvaranju kataloga svih kulturno-istoriskih dragocenosti jevrejske zajednice Jugoslavije.
- novembar   Proglas Saveza svima Jevrejima u Jugoslaviji povodom novih izbora za Saveznu Skupštinu i republičke Narodne Skupštine.
- 29 novembar   Odlikovani ordenom Narodnog heroja Moša Pijade, Nisim Albahari i Voja Todorović (Lerer).
- 20 decembar   Druga sednica Glavnog odbora Saveza, u Beogradu.